

פרשת אמור שנת תש"פ

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה ושא"ס

הואיל משה

לאמר זו גילוי עריות וכן הוא אומר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר, מכל עץ הגן ולא גזל (מראיצטרין למישורי ליה ולהפקיר לו עצי הגן ש"מ שאינו מופקר לו נאסר לו), אכל תאכל (העומד לאכילה) ולא אבר מן החי (דבהמה בחייה אינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדוח).

כי אתא ר' יצחק תני איפכא, ויצו זו עבודת כוכבים, אלקים זו דינין, בשלמא אלקים זו דינין דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלקים, אלא ויצו זו ע"ז מאי משמע, רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי, חד אמר סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם וגו', וחד אמר עשוק אפרים (מיד שונאיו) רצוץ משפט (רצוץ ע"י שפטיי של הקב"ה) כי הואיל הלך אחרי צו (מפני שנרצה ללכת אחרי צווי של נביאי הבעל), מאי בינייהו, איכא בינייהו עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה, למאן דאמר עשו משעת עשייה מיחייב, למאן דאמר כי הואיל הלך, עד דאזיל בתרה ופלח לה עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דזה אי ב"נ הוזהרו על השיתוף או לא, תליא בפלוגתא דר' יוחנן ור' יצחק, דר' יוחנן דיליף אזהרת ע"ז מתיבתא אלקים, י"ל דלא הוזהרו על השיתוף רק על ע"ז ממש, משא"כ לר' יצחק דיליף ע"ז מויצו, ולחד מ"ד נפקא ליה מגז"ש סרו מהר מן הדרך אשר צויתים דהאי קרא במעשה עגל כתיב, ואיתא במסכת סנהדרין (דף ס"ג.) דמדכתיב וי"ו שבהעלון ילפינן דמעשה העגל היה ע"ז בשיתוף, א"כ לפי"ז הוזהרו ב"נ בקרא ויצו דע"ז אסור אף בשיתוף, ומובן בזה דר' יוחנן לשיטתו קאמר בסנהדרין (ס"ג) אלמלא וי"ו שבהעלון נתחייבו כליה עיי"ש, דכיון שנידונו כב"נ שאינו מוזהר על ע"ז בשיתוף, ולכן לא נתחייבו בני ישראל כליה.

ובשו"ת הרמ"א (ס"ב) כתב, ויש לנו להקשות על בעל התלמוד, למה פריך מאי בינייהו על משמעות דורשין של רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי, יותר מעל ר' יוחנן ור' יצחק דפליגי אי ויצו הוא ע"ז או אלהים, הלא גם הם אין ביניהם רק משמעות דורשין, ולכן נראה לומר שאין צריך לפרש חלוק שבין ר' יוחנן ור' יצחק, כי הוא ברור כשמש בצהרים, כי ר' יוחנן הלומד דינין מויצו סובר שב"נ אינו מוזהר רק לשמור המנהג המדיני ולדון בין איש ובין אחיו ובין גרו משפט יושר, אבל אינו בדרך דיני ישראל שמסרם לנו משה מסיני, רק הוא חק נימוסי, ולכן לומד דינים מפסוק ויצו ולומד הגז"ש מדכתיב כי ידעתיו וגו' שעדיין לא ניתנה התורה ולא היה לאברהם דינין אלא שניתנה לנו בסיני, ואע"ג דרשינן עקב אשר שמע אברהם בקולי

שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה': ואיתא במדרש [מובא במדרש יהונתן (מאמר רט"ו) ובתורת משה להחת"ס לחוה"מ פסח] מכאן לתחיית המתים מן התורה, וצ"ב.

והנבס"ד, דאיתא במדרש (ויקרא רבה פרשה כ"ז-ג), שור או כשב או עז כי יולד, ר' יעקב בר זבדי פתח, ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון (יחזקאל כ"ט-ט"ז), שור או כשב וכי שור נולד והלא עגל נולד, אלא משום עשו להם עגל מסכה, לפיכך קראו הכתוב שור ולא עגל, הה"ד שור או כשב או עז עיי"ש, וכן איתא בילקוט, שור ולא עגל כדי שלא יהא לישראל למזכרת עון עיי"ש, מבואר מזה דלכן כתיב שור ולא עגל דהקב"ה חס על כבודן של בני ישראל שלא להזכיר מעשה החטא.

אך לכאורה קשה אמאי ייחשב להם לחטא, הלא איתא במ"ש שבת (פ"ח.) ויתיצבו בתחתית ההר, א"ר אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא (שאם יזמינן לדין יש להם תשובה שקבלוה באונס) עיי"ש, ולפי"ז יש לבני ישראל אמתלא על אותו מעשה דלא חל קבלת התורה, ואע"ג דע"ז הוא משבע מצות בני נח, מ"מ הרי לא עשו אותו מעשה רק בשיתוף ולא ע"ז ממש, כדאיתא בסנהדרין (דף ס"ג.) אלמלא וי"ו שבהעלון נתחייבו רשעים של ישראל כליה, אך דמסקינן התם דתליא בפלוגתא דתנאי, דאחרים אומרים אלמלי וי"ו שבהעלון נתחייבו רשעים של ישראל כליה, וא"ל רשב"י, והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר בלתי לה' לבדו, אלא מה ת"ל אשר העלון שאינו אלוהות הרבה עיי"ש, ולכמה שיטות, בני נח לא נצטוו על השיתוף כדאיתא ברמ"א או"ח (ס"ב קנ"ו), ולפי"ז אין לחשוב להם חטא כלל.

אך י"ל, דאיתא בסנהדרין (נ"ג) תנו רבנן, שבע מצות נצטוו בני נח, דינין וברכת השם ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי וכו', מנהגי מילי, אמר ריו"ח, דאמר קרא ויצו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל, ויצו אלו הדינין וכן הוא אומר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו', ה' זו ברכת השם וכן הוא אומר ונוקב שם ה' מות יומת, אלקים זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר לא יהיה לך אלהים אחרים, על האדם זו שפיכת דמים וכן הוא אומר שופך דם האדם וגו',

שלא מן הדין, ועפ"ז יפורש מה שאמרו השבטים (בראשית ל"ז-ה) ועתה לכו ונהרגו, רצ"ל עתה דהוי קודם מ"ת שעדיין אית לן דיני ב"נ, ממילא שפיר אנו רשאים לענוש שלא מן הדין למיגדר מילתא אף שאין אנו בית דין הגדול.

אמנם כ"ז נכון לדעת ריו"ח דנפקא ליה דינין מלמען אשר יצוה את בניו, וממילא הו"ל הדינים אצלם רק בתורת חק נימוסי שלהם, ואין דנין עפ"י דין תורה כלל, על כן שפיר י"ל דיכולים לענוש ולדון גם שלא מן הדין למיגדר מילתא, משא"כ לר' יצחק דנפקא ליה דינים מאלהים, ולדידיה גם דיני ב"נ צריכים להיות עפ"י משפטי התורה כפי דיני התורה בבני ישראל, א"כ ממילא דגם לענין הא דבית דין מכין ועונשין שלא מן הדין לא עדיפי מישראל, וכי היכי דבישראל אין הדבר נוהג אלא בבית דין הגדול, ה"נ בב"נ הדין כן, וכיון דלא שייך בהו בית דין הגדול ממילא דאינם רשאים לענוש שלא עפ"י דין עיי"ש.

ולכאורה יש לנו לימוד לתחיית המתים מה"ת, כדאיתא במד"ר פרשת ואתחנן (פרשה ב-ט) עה"פ כי לא תעבור את הירדן הזה, אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן הן באים עמך בזכותך, א"ר לוי למה"ד לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה, אמר, אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה משכחת עלי, מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צווח ואומר האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממנו כאן, והאירו לו, מה עשה משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן בזכות הזהוב נתלקטו המעות, כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם במדבר, הן באים בזכותך ואתה בא בראשם, שנאמר וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם דעל כן שם במדבר חלקת מחוקק ספון כדי שיחא ראשי עם עיי"ש, ולפי זה נשמע לתחיית המתים מן התורה, דהרי מהאי טעמא לא נכנס משה לארץ ישראל כדי שיחזיר את מתי מדבר לעת"ל כשיעמדו לתחיה.

אך בילקוט ראובני מובא בספר כסף נבחר (פרשת ואתחנן) ובלקט יוסף ערך משה (אות ה) כתב, דהטעם דנגזר על משרע"ה שלא יכנס לאר"י, משום שאמר שלח נא ביד תשלח וסירב ללכת למצרים, ומקור הדבר איתא במד"ר פרשת שמיני (פרשה י"א-ס"ו) אמר רב שמואל בר נחמן, כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים, הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה, ובשביעי אמר לו שלח נא ביד תשלח, אמר לו הקב"ה, משה את אומר שלח נא ביד תשלח, חייך שאני צוררה לך בכנפיך, אימתי פרע לו, ר' ברכיה אמר ר' לוי ור' חלבו, ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לארץ ישראל, ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה עיי"ש, ועיין במדרש תנחומא (פרשת ואתחנן ס"ו) דששה פגמים היו למרע"ה דבשבילם נמנע הימנו לבוא לאר"י וחד מינייהו על מה שאמר שלח נא ביד תשלח עיי"ש.

מלמד ששמר אברהם אפילו עירוב תבשילין, א"כ ש"מ שהיה נוהג כפי התורה והמצוה אפילו מצוה מדרבנן, מ"מ נוכל לומר אם הוא שמר, אנשי ביתו לא שמרו רק החק הנימוסי הנמסר להם, דהיינו ז' מצוות בני נח, דמי לנו גדול מאדונינו יעקב אבינו ע"ה אשר נשא שתי אחיות, אלא ע"כ צריכין אנו להודות ולומר כי הכתוב שאמר למען אשר יצוה וגו' לא קאי רק אותן שבע מצוות של בן נח, ולכן סובר ריו"ח דלמידין דיני ב"נ מויצו, כי דיני בני ישראל לחוד ודיני בני נח לחוד, ור' יצחק רוח אחרת עמו, ולומד דינין מאלהים בגז"ש דונקרב בעל הבית אל האלהים וגו', כלומר שסובר דדיני ב"נ הן אותן דינין שנצטוו ישראל בסיני ולכן לומד אותם מקרא הנאמר בסיני והכל אחד, כן נראה לפרש סוגיא זו עכ"ד הרמ"א עיי"ש.

ובספר ראש דוד להחיד"א (ס"ז פ"ט וישב) כתב וז"ל, ואני שמעתי מעטרת ראשי הרב אבא מארי זלה"ה ששמע מרבו הרב המופלא מהר"א יצחקי ז"ל ורבו מרבו הרב הגדול המג"ן, דהשבטים היו רוצים להמית את יוסף בהוראת שעה כדאיתא במסכת יבמות (דף צ"ג) ובמסכת סנהדרין (דף מ"ו), ר"א בן יעקב אומר, שמעתי (מרבית) שבית דין (מתירין להיות) מכין (מלקות) ועונשין (עונש של מיתה) שלא מן התורה, ולא (שיחכונו) לעבור על דברי תורה (לבוד מלבם חיוב מיתה לשאינו חיים), אלא לעשות סייג לתורה, ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך (דשבט בעלמא הוא מדרבנן), אלא שהשעה צריכה לכך (מפני שהיו פרוצים בעבירות שהיו רואין לחצן של ישראל שהיונים הם גוזרים עליהם גזירות והיו מצות בזויות בעיניהם) עיי"ש, וכן השבטים רצו להרגו להוראת שעה שלא יהיו רגילים בלשון הרע עכ"ד, והוסיף החיד"א בזה, דהנה נחלקו הראשונים אי הא דבי"ד ממתין בהוראת שעה הוא דוקא סנהדרין גדולה, או אפילו סתם בי"ד יש בכחם להמית בהוראת שעה, עיין נמוק"י סנהדרין (דף ג"ב) ושו"ת מהר"ם לובלין (ס"י קכ"ח), וי"ל דהשבטים סברו שכל בי"ד יש בכחם להעניש בהוראת שעה עיי"ש.

ובשו"ת דברי יציב חחו"מ (ס"ח אות ג-ד) האריך לדון אם גם בדיני ב"נ שייך הך מילתא דיהא רשאים להכות ולענוש של מן הדין למגדר מילתא, דלפי"ד תשובת הרמ"א הנ"ל דלשיטת ריו"ח מה שנצטוו בני נח על הדינים היינו לדון כפי נימוסים וחוקים שלהם, א"כ שפיר יכולים גם לדון ולהעניש שלא מן הדין כשרואים צורך בכך לטובת האנשים או בני המדינה, מכיון שכל עיקר הדין שלהם היא רק כדי להעמיד סדר המדיני שלא יהא איש את רעהו חיים בלעו, ולפי"ז גם אי אמרינן דלגבי ישראל אין נוהג הך דבי"ד מכין ועונשין שלא מן הדין אלא בבית דין הגדול כמש"כ הנימוקי יוסף, מ"מ לגבי ב"נ י"ל דרשאים לדונם בזה בכל מקום כיון שאין ציווי הדינים אצל ב"נ כחוקי התורה שחקק הקב"ה לבני ישראל עם קרובו, דלגביהם הצווי הוא שכל מלך ומושל יחוקק לו חוקים ונימוסים כרצונו, וכיון שאין להקל בדיני התורה, שפיר י"ל שכל בית דין שלהם רשאי לדון למיגדר מילתא להכות ולענוש

וכבר האריכו המפ' להמליץ על משרע"ה דלכן לא רצה לילך למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה להיות בגלות היתה על ארבע מאות שנה, כדכתיב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה ואכתי לא הגיע הזמן.

אך איתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו א), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו שנאמר (שה"ש ב"א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (שם) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עיי"ש, וכיון דכבר השלימו הזמן א"כ שפיר יוכל להתקיים הבטחת של אנכי אעלך גם עלה.

אך איתא במסכת שבת (דף י"ג), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז לא שייך לומר דקושי השעבוד השלים הזמן, אך אם נאמר דהשבטים צדקו במה שמכרו את יוסף, א"כ שוב נמצא דקושי השעבוד היה שלא כדין, ושפיר י"ל דהשלים הזמן.

ובזה יבואר המדרש, דכיון דאמר הכתוב שור או כשב או עז כי יולד, ולא הזכיר עגל כדי שלא יהא להם למזכיר עון, ומוכח דמעשה העגל נחשב להם לחטא, וע"כ דב"נ נצטוו על השיתוף, דילפינן איסור ע"ז מויצו, ולפי"ז ילפינן דינים מאלהים, וגם דיני ב"נ צריכים להיות עפ"י משפטי התורה כפי דיני התורה בבני ישראל, ואינם רשאים לענוש שלא עפ"י דין, ולפי"ז קושי השעבוד בא לכפר על חטא דמכירת יוסף, ומעתה לא שייך לומר דקושי השעבוד השלים, וא"כ הטעם שמשעה לא נכנס לארץ ישראל, כדי שיחזיר את מתי מדבר לעת"ל כשיעמדו לתחיה, מכאן לתחיית המתים מה"ת ודו"ק.

בהפטרה, כל נבילה וטריפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים: ואיתא במסכת מנחות (ה"ב) כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אכלי, א"ר יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה, רבינא אמר כהנים איצטריך ליה, סד"א הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו תשתרי נמי נבילה וטריפה קמ"ל, ודקדקו המפרשים דאמאי נאיד רבי יוחנן מתירוצו של רבינא ואמר דאליהו עתיד לדורשה.

והנבס"ד, עפ"י"ק המפ' [עיינן בשו"ת מהר"ם שיק חיוור"ד (סי ט) ובשו"ת חתן סופר (סי"א) ובספר דברי יוסף (פי ויקרא)], דאיך אפשר לומר דנבילה יהא מותר לכהנים, לפימ"ש"כ התוס' במסכת חולין (דף ג:) ד"ה קסבר, הטעם דשחיטת עכו"ם פסולה,

משום דיליף מוזבחת ואכלת מה שאתה זוכה אתה אוכל כלומר אותו שהוא בר זביחה לאפוקי עכו"ם, וכיון דאינם מוזבחים באיסור נבילה לאו בני שחיטה נינהו עיי"ש, ועיין בר"ן (דף ב: מדפי ה"ר"ף) ד"ה שחיטת שכתב, דכיון דלאו בר שחיטה הוא כששחטה הו"ל כמתה מאליה עכ"ל, והמקור הוא מהתוספתא בריש חולין דאיתא התם, שחיטת עכו"ם הרי זו פסולה, ושחיטת הקוף הרי זה פסולה שנאמר וזבחת ואכלת לא זבחת העכו"ם ולא זבחת הקוף ולא זבחתה מאליה עיי"ש, וזה כמש"כ התוס' דמי שהוא בר זביחה, משחיטתו אתה אוכל, א"כ ה"נ אי אמרינן דכהנים יהיו מותרים בנבילה, א"כ ליתנייהו בשחיטה, וא"כ איך שחט הכה"ג פר החטאת אשר לו ביוה"כ, וע"כ נשמע מזה דכהן אסור בנבילה.

אך ע"ז י"ל, דשאני יוה"כ דהתורה גילתה בהדיא ושחט את פר החטאת אשר לו, ואמרה התורה דהוא בר זביחה, לכן י"ל אע"ג דמותר בנבילה, עכ"ז רשאי לשחוט, אבל הא תינח בפר של יוה"כ שגלתה לנו התורה מפורש דהכה"ג בעצמו ישחוט, אבל בשאר קרבנות דלא גלתה התורה מי ישחוט, א"כ היה מקום לומר דרק זר ישחוט ולא כהן, וא"כ למ"ל קרא דוהקריבו, דמקבלה ואילך מצות כהונה מכאן לשחיטה שכשירה בזר עיין זבחים (דף ל"ב), הא אדרבה רק זר יכול לשחוט ולא כהן כיון דמותר בנבילה עכ"ק.

אך י"ל, דהרמב"ם בהל' שחיטה (פ"ד ה"א) כתב, נכרי ששחט, אעפ"י ששחט בפני ישראל בסכין יפה, ואפילו היה קטן, שחיטתו נבילה ולוקה על אכילתו מן התורה, שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו, מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור ואינו דומה לישראל שאינו יודע הלכות שחיטה, וגדר גדול גדרו בדבר, שאפילו גוי שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבילה עכ"ל, ובכסף משנה כתב דלשיטת הרמב"ם נמצא דגוי שאינו עובד ע"ז אינו אסור אלא מדרבנן, והיינו משום דברישא דהאי קרא וקרא לך ואכלת מזבחו כתיב (פרשת משפטים ל"ד ט"ו) פן תכרות ברית ליושבי הארץ וזנו אחרי אלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו, הרי דהאי קרא מיירי בגוי עובדי ע"ז, וברא"ש פ"ק דחולין (א"ת ה) הביא מש"כ הרמב"ם, וכתב ע"ז ואינם דברים של טעם שהתורה הזהירה כשיקרא לך שלא תאכל מזבחו ממה שזבחת בתוך ביתו, (דהיינו מאכלות אסורות שמא לא שחט כדין אך דילמא אם ראינו ששחט יפה שחיטתו מותרת) עיי"ש.

והב"ח (סי"ב) ביאר שיטת הרמב"ם, דאין לפרש שהזהירו התורה שלא יאכל מזבחו ממה שזבחת בתוך ביתו, דלא איצטריך קרא להכי, שכבר הזהירו התורה שלא יאכל נבילה וטריפה וחלב ודם וגיד דכל הני איתנייהו במה שזבחת הגוי בתוך ביתו, אלא ע"כ דקרא איירי במה שזבחת הגוי בביתו של ישראל וראה אותו שחט בסכין יפה שחיטה הגונה וראויה ואפ"ה אסורה, ומבאר הנפק"מ בין טעמא דהתוס' וטעמא דהרמב"ם, דלשיטת התוס' דשחיטת עכו"ם אסורה מדרשה וזבחת ואכלת, א"כ גם בעכו"ם שאינו עובד ע"ז אסורה, משא"כ להרמב"ם דטעמא משום דכתיב וקרא

וכ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א אמר, די"ל דאי דרשינן זובחת מה שאתה זובח אתה אוכל ולמעט כל אלו דהו"ל כמו שנשחטה מאליה, תו לא אייתר קרא דנילף דהוי מ"ע, די"ל דקרא אשמעינן דרק בכה"ג שאתה זובח אתה רשאי לאכול, ואינו רק היתר אכילה, משא"כ אי לא דרשינן להא דמה שאתה זובח אתה אוכל, שפיר י"ל דזובחת הוי עשה, ומעתה א"ש שיטת הרמב"ם דשחיטת גוי שאינו עובד ע"ז שריא מה"ת, דאזיל לטעמיה דס"ל זובחת עשה הוא, ולא אייתר קרא להא דמה שאתה זובח אתה אוכל, ומשו"ה יליף מקרא וקרא לך ואכלת מזבח דאינו פסול רק מחשש ע"ז שבה, עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א.

ובספר חמודי צבי (פרשת אמור) כתב לתרץ קושית הריצב"א הנ"ל, דהיאך חל איסור אבר מן החי על איסור שאינו זבוח, עפ"מ שכתב הר"ן בנדרים (י"ח). דהיינו טעמא שהנדרים חלין על שבועות ואין השבועות חל על הנדרים, דהשבועה הוא איסור גברא ונדרים הוי איסור חפצא, ואיסור חפצא חל על איסור גברא, אבל אין איסור גברא דשבועה חל על איסור חפצא דנדרים, משום דבאיסור חפצא איסור גברא נמי אית ביה, שהרי כשנאסר עליו קאי עלה בכל יחל, והלאו איסור גברא הוא ככל ל"ת שבתורה עיי"ש, ומעתה לפימש"כ רש"י בכריתות (י"ד) ד"ה איסור הנאה וז"ל, היינו מוסיף דאיתוסף איסורא אחפצא עכ"ל, היינו דל"ת הוי איסור חפצא, משא"כ עשה הו"ל חובת גברא לקיים המצוה, א"כ שפיר חל איסור אבר מן החי על איסור עשה דאינו זבוח, כיון דהעשה הו"ל איסור גברא והלאו הוי איסור חפצא ואיסור חפצא חל על איסור גברא, וזה שייך רק לגבי הלאו דאבר מן החי שחל על העשה דאינו זבוח, משא"כ הלאו של יוהכ"פ דאינו חל על עשה שאינו זבוח, כי הלאו דיוהכ"פ הו"ל רק איסור גברא, כי המאכל עצמו התירא הוא אלא דרמי איסור על הגברא לאכול, ולכן לגבי יוהכ"פ כיון דתרווייהו הוי איסור גברא אין איסור דיוהכ"פ חל על עשה דאינו זבוח.

ובזה א"ש מה שכתבו התוס' במסכת שבועות (דף כ"ג:) ד"ה דמוקי, דאין איסור לאו חל על איסור עשה, והביאו ראיה מהא דאיתא לקמן (דף כ"ה), כיצד, אמר שאתן לאיש פלוני ושלא אתן וכו', ופריך, מאי אתן, אילימא צדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא דכתיב נתן נתן לו עיי"ש, דהתם מיירי באיסור שבועה דהוי איסור גברא ולכן אינו חל על איסור עשה, וגם ראיה שניה שהביאו ממה דאיתא במסכת סנהדרין (דף פ"ג), מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה, שנאמר ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומד, ואיתא במסכת חולין (דף ק"ג:) דהטעם הוא משום דאין איסור חל על איסור, אע"ג דבתרומה טמאה אין בו אלא איסור עשה, היינו משום דאיסור של כהן טמא בתרומה טהורה הוי ג"כ רק איסור גברא, דעל התרומה אין בה שום איסור רק הכהן הטמא הוא דמצווה עלה, לכך אין איסור חל על איסור עשה דתרומה טמאה דתרווייהו הויין איסור גברא, אבל איסור אבר מן החי דהוא איסור חפצא שפיר חל על איסור עשה דאינו זבוח, וממילא דלא קשה קושית הריצב"א, ושפיר י"ל דאינו זבוח הוי איסור עשה.

לך ואכלת מזבח, א"כ באינו עובד ע"ז אינו אסור מה"ת אלא מדרבנן, ועיין מש"כ בתוס' יו"ט בחולין (סו) ובש"ך (שם סק"ב) כתב, דהרמב"ם נמי ס"ל דבגוי גם כשאינו עובד ע"ז אסור מה"ת, דהגירסא הנכונה ברמב"ם הוא, וגדר גדול גדרו בדבר, שאפילו כותי שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבילה, אבל בעכו"ם אפילו אינו עובד ע"ז אסור מה"ת, ובב"י ובכ"מ כתב דלהרמב"ם שבגוי שאינו עובד ע"ז שחיטתו אינה אסורה מה"ת ואחריו נמשכו הב"ח והלהם חמורות, ובאמת כתבו בן לפי ספרי הרמב"ם שנדפסו בוניצאה והועתקה נוסחא זו, אך נוסחא זו מוטעת היא עיי"ש.

והראשונים פליגי אם איכא עשה דשאנו זבוח דמשו"ה זובחת הו"ל איסור עשה, או דשחיטה הו"ל רק תיקון והכשר הבשר להוציאו מאיסור אבמה"ח ונבילה, דאם רוצה לאכול בשר אי אפשר רק על ידי שחיטה, דאיתא במסכת שבועות (דף כ"ד), תניא, ר' שמעון אומר האוכל נבילה ביום הכפורים פטור וכו' עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה האוכל) וז"ל, מתוך פי' הקונטרס משמע דאיירי אפילו נתנבלה ביום הכפורים, וקשיא דלמ"ד סוף פרק גיד הנשה בהמה בחייה לאו לאברים עומדת חל איסור יוהכ"פ מחיים, ואפילו למ"ד לאברים עומדת, כי מתה פקע איסור אבמה"ח וחלו איסור נבילה ואיסור יוהכ"פ בבת אחת, ור"ש מודה באיסור בת אחת, ומיהו י"ל, דאיסור יוהכ"פ לא חייל לא מחיים ולא לאחר מיתה, משום דאית ביה איסור עשה שאינה זבוחה דכתיב זובחת ואכלת, מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא, ולריצב"א אין נראה פירוש זה, דא"כ למ"ד דס"ל לאו לאברים עומדת, היכי מצי חייל איסור אבמה"ח על איסור עשה דשאנו זבוח וכו', דהרי אפילו במעי האם קיימא באיסור שאינו זבוח, ומסיק הריצב"א אלא ודאי זובחת לא אתא לאסור, דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבמה"ח, ולאחר מיתה באיסור נבילה, אלא בא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא ולא בנחירה, אלא כדקיימא קיימא כמו תזבח ולא גיזה במסכת בכורות (דף ט"ו) דלית ביה עשה אלא קאי באיסור לאו הראשון וכו' עיי"ש.

והרמב"ם בספר המצוות (עשה קמ"ו) נקט כרש"י שכתב וז"ל, המצוה הקמ"ו היא שצונו לשחוט בהמה חיה ועוף ואחר ייאכל בשרן, ושלא יהיה להן היתר אלא בשחיטה לבד, והוא אמרו יתעלה בפרשת ראה (פרשת י"ב-כ"א) זובחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך, ולשון ספרי זובחת מה מוקדשין בשחיטה אף חולין בשחיטה וכו' עכ"ל, וכן איתא בספר החינוך (מצוה תנ"א), שכל מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה או עוף שישחוט אותם תחילה כראוי ולא יהיה לו היתר אלא בזביחה, וע"ז נאמר זובחת מבקרך ומצאנך וגו' כאשר צויתך וגו' וכו' עיי"ש, אמנם דעת הרמב"ן בהשגותיו (בשורש הראשון) והראב"ד (בהשגותיו למנין הקצר) ס"ל, דאינו מ"ע אלא דכן הוא תיקון הבשר להוציאו מן איסור אבמה"ח ונבילה עיי"ש, ועיין בפרי מגדים בפתיחה להל' שחיטה (שורש הב') ובמשבצות זהב (ס' י"ט סק"ב), ובטור"ז (ס' סק"ז) לענין ברכת השחיטה, ובתבואת שור (שם סק"ט) ובדרכי תשובה (סק"א), ובשו"ת דברי יציב חירוד (ס' א').

דהוה בר חיובא, אז אמרינן דהשולח פטור דאמרינן ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ולא היה לו לעשות, אבל בחצר דלאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו, משום דס"ל דדרשינן טעמא דקרא, דהא דאין שליח לדבר עבירה ילפינן לה בקידושין (דף מ"ג) משחוטני חוץ דכתיב הוא או משום דהוה מעילה וטביחה שני כתובים הבכ"א, ואי דרשינן טעמא דקרא אמרינן דהטעם דאין שליח לד"ע הוא משום דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, והיכא דאינו בר חיובא ל"ש זה עיי"ש, וריו"ח ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא כמבואר בשו"ת עצי חיים או"ח (ס"ו ל') עיי"ש, ולפי"ז רבינא ס"ל דכל איסורין הוי איסורי חפצא, וריו"ח ס"ל דאיסורין המה איסורי גברא.

ובשו"ת קול ארי' חיו"ד (ס"ו ע"ד) כתב, דזה אי ח"ש אסור מה"ת או מותר מה"ת, תליא בפלוגתא הראשונים אי איסורי תורה הוה איסור חפצא או איסור גברא, דהרשב"א בתשובותיו (ס"ו תרס"ו) כתב דכל איסורין שבתורה הוה איסור חפצא, אבל הנמוק"י בנדרים (דף י"ח) ס"ל דכל איסורין הוה איסור גברא עיי"ש, דר"ל ס"ל דכל איסורין שבתורה הוה איסור חפצא, וא"כ לענין החפץ בודאי ליכא חילוק בין ח"ש לשיעור שלם, וזה אין הדעת סובל היכא דאיכא כזית חלב אסרה התורה החלב הזה ואם לקח ממנו חצי זית אין עליו איסור, וא"כ ודאי לענין החפץ בעצמותו ליכא חילוק בין ח"ש לשיעור כיון דשיעור שלם הוי החפץ אסור מצד עצמותו גם ח"ש איכא איסור על החפץ, רק ר"ל ס"ל דהאיסור גברא על האדם שלא לאכול הדבר האסור ל"ה רק בכזית, אבל על ח"ש ליכא איסור על האדם דל"ה אכילה ול"ה חצי זית בכלל הלאו על האדם, וריו"ח ס"ל דכל איסורין הוה רק איסור גברא, וכיון דל"ה רק איסור גברא וא"כ בח"ש דל"ה בכלל הלאו וממילא אינו בכלל האיסור וא"כ אי הוה אמרינן דח"ש ל"ה בכלל איסור ממילא הוה היתור גמור דהא מצד החפץ בלא"ה ליכא איסור וא"כ איך משכחת הדין דמצטרף בכזית בכדי אכילת פרס, אלא ודאי מוכח דגם ח"ש אסור מה"ת ושפיר שייך צירוף עיי"ש שהאריך בזה].

ודאתינן להכי יבואר לנכון פלוגתייהו דר' יוחנן ורבינא, דריו"ח לשיטתו דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, וכל איסורין המה איסורי גברא, ולפי"ז איסור אבמה"ח אינו חל על איסור דעשה שא"ז, וע"כ דס"ל דזבחת לא הוי עשה, ומעתה ילפינן מוזבחת דבעינן דייקא בר זביחה, וא"כ ליכא למימר כרבינא דסד"א הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו אשתרי נמי נבילה, דא"כ תקשי האיך אפשר לשחוט הקרבנות בשבת ע"י כהנים הא אינן בני זביחה, ולכן אמר פרשה זו אליהו עתיד לדורשה, משא"כ רבינא לשיטתו דס"ל דרשינן טעמא דקרא, וכל איסורין המה איסורי חפצא, ושפיר חל איסור אבמה"ח על איסור עשה דא"ז, ומעתה לא ילפינן מוזבחת דבעינן דייקא בר זביחה, דהלא איצטרין קרא דאיכא עשה דא"ז, ולכן שפיר קאמר דסד"א הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו תשתרי נמי נבילה ודו"ק.

אמנם כ"ז א"ש לשיטת רש"י הנ"ל דאיסורי תורה המה בגדר איסור חפצא, וכ"כ בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תקט"ח), אבל לשיטת הרשב"א בנדרים (דף ט"ו) ובקידושין (דף כ"ד) וכ"ה דעת הנמוק"י בנדרים (שם) דאיסורי תורה הוי איסורי גברא, לא שייך לתרץ כנ"ל, וההכרח לומר מכח קושית הרשב"א דזבחת אינו מ"ע, וי"ל דהיינו טעמיה דהרשב"א דלא ניח"ל כתי' הנ"ל, משום דס"ל כשיטת הראשונים דכל האיסורין שבתורה הוי איסור גברא, וממילא דלא יתכן דאיסור אבר מן החי יחול על איסור עשה דאינו זכות, ולכן בהכרח לומר דזבחת לא אתי אלא להתיר את האיסור על ידי שחיטה עכ"ד, וכ"כ מו"ר זצ"ל בשו"ת בנין צבי (ח"א סי' י"ז אות ד') עיי"ש.

ונודע מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן במהות קיום המצות, דהרמב"ם במורה נבוכים (ח"א פכ"ו) כתב, כל המצוות שניתנו לישראל ל"ה כ"א לצורך ישראל להקנות מדות וענינים המועילים, וכדי שיעשו רצון הקב"ה ובכך יקבלו שכר, אבל בשמים ממעל אין שום נפק"מ אם ישראל מקיימים את המצוות או לא, והוא עפי"ד המד"ר פ' לך (פ"ד-א) אמרת ה' צרופה, רב אמר לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות, וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף, הוי לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם הבריות עיי"ש.

ושיטת הרמב"ן בפרשת תצא (פרשה כ"ב-ה) הוא, דבכל המצוות שורשן בגבהי מרומים הם וכל עבירה פוגם בעולמות העליונים, וכל מצוה שהאדם עושה הרי הוא מאיר ומתקן בעולמות העליונים ומשפיע טובה לכל העולמות, ולהיפך בעבירות שגורמין לפגם וקלקול בשפע העליון, וכדאיתא בויקרא רבה (פרשה כ"ט-י"ב) עה"פ צור ילדך תשי, התשתם כוחו של יוצר, משמע דהמצוות צורך גבוה כביכול וכשחוטאים אזי כביכול התשתם כוחו של יוצר עיי"ש.

ובדרשות כנסת יחזקאל דרוש לש"ש (דף ק"ח) ביאר פלוגתא הראשונים הנ"ל בגדר המצוות אי המה איסורי גברא או איסורי חפצא, דאי ס"ל דלא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות, דבשמים אין שום נפק"מ בכך אם האדם מקיים המצוה אם לאו, הרי דכל חובתם חובת גברא וניחו, משא"כ אי ס"ל דכל מצוה יש בה תכלית ושורש, וכן העבירה פוגם, א"כ שפיר הוי חובת חפצא, עיי"ש.

ובספר זרע ברוך שלישי (פרשת וישלח דף ר"ח) כתב, דפלוגתא ר' יהודה ור' שמעון בב"מ (דף קט"ו) אי דרשינן טעמא דקרא או לא דרשינן תליא בהנ"ל אם המצוות ניתנו רק לצרף את הבריות, דלמ"ד לא דרשינן טעמא דקרא ס"ל דהמצוות הן מצד גזירה ומשום דמה איכפת ליה להקב"ה לשוחט מן הצואר או מן העורף, ולא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות, ולכך ליכא למידרש טעמא דקרא דהלא בגזירה ניתנו ולא מצד הטעם, אמנם המ"ד דס"ל דדרשינן טעמא דקרא ס"ל דהמצוות יש בהן טעם לשבח להשפיע טובה וברכה, ומשו"ה שפיר מצינו לדרוש הטעמים והענינים שבכל מצוה עכ"ד.

ובספר מלא הרועים מערכת טעמא דקרא (אות ד') כתב, דרבינא דס"ל במס' בבא מציעא (י) דאין שליח לד"ע אמרינן רק היכא

שלמה מדרוויש, שאם לבש בשבת טלית שנפסקו הימנו הציצית עובר בעשה דציצית, והשיב ר"י בעל התוס' דליתא, דלא אשכחן דאמר רחמנא לא תלבש בגד בלא ציצית אלא דמצות עשה הוא לעשות ציצית היכא דאפשר והיכא דלא אפשר אינו עובר בלבישתו עיי"ש במרדכי, ולפי"ז מובן שפיר מש"כ התוס' דאין לומר שיהא אסור ללבוש טלית של פשתן משום דאפשר בשל צמר דאין זה חשוב אפשר, דכוונתם דאין לומר נילוף מכלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת אפילו היכא דאפשר לקיי"ש מדשריא התורה לעשות ציצית אפילו בטלית של פשתן, כדכתיב על כנפי בגדיהם וסתם בגדים שבתורה היינו צמר או פשתן, הרי דאף דאפשר ללבוש טלית של צמר אפי"ה התירה התורה ללבוש של פשתן, הא ליתא כיון דאין איסור בעצם הלבישה שהרי אם לא נאמרה מצות ציצית בשל פשתן היה מותר ללבוש בלא ציצית, וצ"ל דהר"י בתירוצו כאן נמי נתכוון לכך למש"כ המרדכי בשמו עיי"ש בפנ"י, מבואר מזה דהוקשה להתוס' דנילוף מכלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת אף באפשר לקיי"ש, ומוכח דנקטו התוס' דהא דבעינן שיהא אי אפשר לקיי"ש הוא מה"ת, דאם היא רק מדרבנן לא הוי מקשי מידי, די"ל דאמנם מדאורייתא שריא ורבנן גזרו בה.

ובחידושי הרמב"ן במסכת יבמות (דף ד:) כתב וז"ל, הא דקאמרינן כתב רחמנא צמר ופשתים דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר, פי' ולית לן דר"ל דאמר לקמן כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו יבא עשה וידחה ל"ת, דהא פשתים לצמר יכול לקיים את שניהם הוא ואפילו הכי דחי, והכי נמי אמרינן עלה במנחות (דף ל"ט), ויש שסובר דר"ל בעלמא איתמר, אבל כלאים בציצית לגמרי הותר מסמוכין, וההיא דמנחות דחיה בעלמא היא, ולא נהירא לי בשמעתין, דהא מהכא גמרינן לכל התורה דאתי עשה ודחי ל"ת, וא"כ נימא אפילו בדאפשר לקיים את שניהם לידחי דומיא דציצית, אלא שמע מינה בציצית נמי איתמר עכ"ל.

ובשו"ת באר יצחק (סי' כ"ח) הקשה השואל על דברי התוס' הנ"ל דרק מדרבנן צריך שיהא אי אפשר לקיי"ש, דלפי"ז מאי פריך הגמ' במסכת יבמות (דף כ:), מיתבי, ואם בעלו קנו, תיובתא, לימא תהוי נמי תיובתא דריש לקיש וכו' עיי"ש, ואי נימא דרק מדרבנן צריך שיהא אי אפשר לקיי"ש מאי תיובתא, הא שפיר קאמר רבא דלכתחלה לא ייבם, דמדרבנן לא אמרינן בזה עשה דוחה ל"ת, ומ"מ בדיעבד אם בעלו קנו דמה"ת אמרינן עשה דוחה ל"ת אף באפשר לקיי"ש, ומוכח מזה דדינא דר"ל הוא מה"ת, וכתב ע"ז דהוא קושיא חמורה, אמנם יש לתרץ דהגמ' במסכת יבמות (שם) קאי אליבא דרבא, ולדידיה שפיר ס"ל דמה"ת לא אמרינן עשה דוחה ל"ת היכא דאפשר לקיי"ש, דבמסכת שבת (דף כ"ד:) יליף רבא דאין שורפין קדשים ביו"ט דאמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשירין, לבדו ולא מילה שלא בזמנה דאתיא בק"ו, (דממילא שמעינן מינה דמצוה שאין זמנה קבוע ויכול לעשותה למחר אינה דוחה יו"ט וה"ה לשריפת קדשים טמאים), והקשו התוס' (ד"ה

ב) עו"ל, דבספר דורש לציון (רוש א) ד"ה כל נבלה, הקשה, אהא דאמר רבינא סד"א הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו תשתרי נמי נבילה וטריפה, דמהיכא תיתי נימא דאישתרי לכהנים נבילה מדאישתרי לגבייהו מליקה, הרי אכילת קדשים עשה הוא וכל עשה דוחה ל"ת, ומגלן דאישתרי להו נבילה, דחיה הוא דדחי עשה דאכילת קדשים הלאו דנבילה, כמו כל עשה דדוחה ל"ת, ומתוך די"ל דהוה אפשר לקיים שניהם במליקת עוף, כגון שיערב בו דבר מר, וכשיאכלו הוה אכילת שלא כדרך הנאתן, ורוצה לפשוט בזה ספיקו של המל"מ בה' יסודי התורה (פ"ה) אם במצות עשה אמרינן דיוצאין ע"י אכילת שלא כדה"נ כיון דאמר רחמנא תאכל עיי"ש, נועיין בתורת חיים (חולין ק"כ) דכתב בפשיטות דיוצאין באכילת מצה אף כשאכלן ע"י אכילת שלא כדרך אכילתן, וראיתו ממה דאמר רבא בפסחים (קט"ו:) בלע מצה יצא, ומשמע מדבריו דבכל מצות עשה דאכילה יוצאין שלא כד"א, ולפי"ז א"ש דאין לומר דלכן מותר מליקת עוף לכהנים משום עשה דוחה ל"ת, דהרי אפשר לקיים שניהם ע"י שיאכלו הכהנים שלא כד"א, וע"כ דהותר לגמרי, ושפיר קאמר רבינא דצריך קרא דיתחזקאל לאסור נבילה לכהנים, דסד"א הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו עכ"ד.

אך כ"ז א"ש אי ס"ל דהיכא דאפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, הך מילתא הוא מה"ת ובמהות ענין עשה דוחה ל"ת דרק באי אפשר לקיים שניהם אמרינן עשה דוחה ל"ת, אז שפיר י"ל דהא דמותר מליקת עוף לכהנים לאו מכח עשה דוחה ל"ת הוא דהא אפשר לקיי"ש, משא"כ אי ס"ל דזה אינו אלא מדרבנן משא"כ מדין תורה אמרינן עשה דוחה ל"ת אף באפשר לקיי"ש, אז י"ל דהא דמליקת עוף מותר לכהנים הוא משום דאמרינן עשה דוחה ל"ת.

והתוס' במסכת מנחות (דף ב:) ד"ה כיון כתבו, דהא דאמרינן דחוטי פשתן פוטרין בשל צמר אע"ג דאפשר במינן ולא יהא כלאים, מיירי דאיכא תכלת דמגו דתכלת פטר לכן פשתן נמי פטר, אי נמי מדאורייתא שריא ורבנן הוא דגזור כיון דאפשר לקיים שניהם, אבל מדאורייתא שרי דכלאים ממש הותר אצל ציצית ולא משום דחיה, והא דמסקינן לעיל דפוטר היינו מדאורייתא עכ"ד, מבואר מתירוץ השני דהך דבעינן אי אפשר לקיים שניהם אינו מה"ת כי אם תקנת חכמים.

ובמסכת כתובות (דף ב:) בתוס' ד"ה כגון, משמע דס"ל דהא דאמרינן עשה דוחה ל"ת רק באי אפשר לקיי"ש הו"ל מה"ת, שכתבו שם וז"ל, וא"ת והא כלאים בציצית אפשר לקיי"ש שיעשה בטלית צמר חוטי צמר, ואומר ר"י שבטלית של פשתן אי אפשר לקיים שניהם, דלא אפשר לקיים מצות תכלת אלא ע"י כלאים דתכלת עמרא, וזה אין לנו לומר שיהא אסור ללבוש טלית של פשתן משום דאפשר בשל צמר דאין זה חשוב אפשר עכ"ל, וביאר הפני יהושע דבריהם, עפימש"כ המרדכי בהל' ציצית (הובא בב"י תאו"ח סי' י"ג), דעל מש"כ הר"ר

וכתב דבכך תליא אם עשה דקודם הדיבור דוחה לל"ת שלאחר הדיבור, דאם המצוות שנאמרו קודם הדיבור ניתנו בגדר מתן תורה א"כ אין שום סברא לחלק בין המצוות, משא"כ אם כל חיוב שמירת התורה והמצוות רק מפאת שניתנו לנו במתן תורה בסיני, א"כ י"ל דעשה דקודם הדיבור אין דוחה לל"ת שלאחר הדיבור.

וכתב דבזה נמי תליא מש"כ בירושלמי מו"ק (פ"ג ה"ה) מובא בתוס' מועד קטן (דף כ) ד"ה מה, דאין למידין מקודם מתן תורה, דזה ג"כ אזיל בסברת הירושלמי הנ"ל דלפני מתן תורה לא חשיב התחלת קבלת התורה, ולכן ס"ל דאין למידין מקודם מ"ת, משא"כ אי נימא דקבלת התורה נחשבת כבר מהאבות שפיר איכא למילף מקודם מתן תורה, וגם עשה דקודם הדיבור דוחה לל"ת עיי"ש.

ובזה יבואר, דריו"ח שהוא תנא דירושלמי אזיל לשיטתו דעשה דקודם הדיבור אינו דוחה לל"ת שלאחר הדיבור, וס"ל אין למידין מקודם מתן תורה, וא"כ הא דלא אמרינן עשה דוחה לל"ת אלא היכא דאי אפשר לקיי"ש אינו מה"ת, ושפיר מצינן למימר דהא דהכהנים אכלו להו מליקה, הוא משום דאמרינן עשה דוחה לל"ת ולא משום דאשתרי להו מליקה, דאע"ג דאפשר לקיי"ש ע"י אכילה שלא כד"א, מ"מ הא דבעינן אפשר לקיים שניהם לאו דינא דאורייתא הוא, ולכן מיאן לפרש דאיצטריך קרא משום דסד"א דאשתרי להו נבילה לגמרי, ולכן אמר פרשה זו אליהו עתיד לדורשה, משא"כ רבינא דאתי מפומפדיתא וס"ל כתלמודא דבבלאי, דעשה דקודם הדיבור אלם לדחות לל"ת שלאחר הדיבור, וס"ל למידין מקודם מתן תורה, ומעתה מדאורייתא בעינן אי אפשר לקיים שניהם, ומעתה מוכח דהא דמליקה הותרה לכהנים לאו משום עשה דוחה לל"ת, דהא הכא אפשר לקיי"ש על ידי אכילת שלא כד"א, ולהכי שפיר דריש כהנים איצטריך ליה ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפ"י דהדורש לציון הנ"ל, דמאי קאמר רבינא סד"א הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו אישתרי נמי נבילה, הא י"ל דמה דהותר להם לאכול מליקה משום דעשה דאכילת קדשים דוחה לל"ת דמליקה ולא משום דאשתרי לגבייהו עכ"ק, ובשו"ת בית יצחק יור"ד ח"ב (סי' ק"ע אות ח) הביא מה שתירץ השואל, עפ"י מש"כ בטורי אבן לר"ה (דף כ"ח), דבמסכת זבחים (דף צ"ז) איתא, אמר רבא אין עשה דוחה לל"ת שבמקדש, והיינו דגזירת הכתוב הוא דעשה דוחה לל"ת ליתא במקדש, וקים להו לרבנן דעשה דמקדש גלי קרא דאינו דוחה לל"ת אפילו לל"ת דעלמא כגון לל"ת דנבילה דאיתא בכל דבר נמי לא דחי, וא"כ לא קשה דנימא דהתירא דמליקה הוא משום דאמרינן עשה דוחה לל"ת, דכיון דהוי במקדש ואמרינן אין עשה דוחה לל"ת במקדש, ועכצ"ל דמאי דאשתרי לכהנים לאכול מליקה, היינו טעמא משום דאשתרי להו איסור נבילה, ולכן סד"א דגם איסור נבילה וטריפה אישתרי לגבייהו, ולכן איצטריך קרא לאסור לכהנים נבילה וטריפה.

ח"ל), דא"כ נילוף מהכא דאין עשה דוחה לל"ת, ותירצו דשאני שריפת קדשים דאפשר לשורפם אחר יו"ט, וכ"כ התוס' במסכת יבמות (דף ה) ד"ה כולה, והיינו דאין ללמוד משריפת קדשים דאין עשה דוחה לל"ת, דשאני התם דאפשר לקיי"ש שישורוף לאחר יו"ט, וא"כ מכש"כ דהיכא דאפשר לקיים את שניהם עתה דבוודאי אינה דוחה לל"ת, וממילא י"ל דבאמת ילפינן מכלאים בציצית דעשה דוחה לל"ת, ושוב ילפינן מהקרא הוא לבדו וגו' דבאפשר לקיי"ש לא אמרינן עשה דוחה לל"ת, וכ"ז אליבא דרבא דיליף לה התם מקרא דהוא לבדו, משא"כ לשאר אמוראי שפיר י"ל דכל דאפשר לקיי"ש אינו אלא מדרבנן, ולפי"ז א"ש דהרי הגמ' במסכת יבמות אזיל אליבא דרבא, ולדידיה האי מילתא דבעינן שיהא אי אפשר לקיים שניהם הו"ל מה"ת, ולכן שפיר קמותיב מהא דתנן ואם בעלו קנו הרי דאפילו היכא דאפשר לקיי"ש דוחה הל"ת עכ"ד.

מבואר מזה די"ל דהא דאמרינן אין עשה דוחה לל"ת אלא א"כ אי אפשר לקיי"ש הו"ל מה"ת, ואתינן עלה מקרא דהוא לבדו יעשה לכם, אך לכאורה יש להקשות דהיכא מצינן למילף מקרא דהוא לבדו יעשה לכם דאין עשה דוחה לל"ת א"כ אי אפשר לקיי"ש, והרי מקרא זה נאמר בפרשת בא קודם הדיבור, והלא אין למידין מקודם מתן תורה.

ובספר בית האוצר ח"א (כלל א' אות ד) כתב, דזה אי למידין מקודם מתן תורה או אין למידין, תליא בפלוגתת ש"ס דידן והירושלמי לגבי עשה דקודם הדיבור אם דוחה לל"ת שלאחר הדיבור, דאיתא בקידושין (דף ל"ז), ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול, אלמא אקרוב עומר והדר אכול, וכתבו התוס' (דף ל"ח) ד"ה אקרוב, בירושלמי מקשה, דאמאי לא אכלו בני ישראל בכואם לארץ ישראל מזה מן החדש מטעמא דעשה דבערב תאכלו מצות וידחה הל"ת דחדש, ות"י דמזה הוה עשה דקודם הדיבור ואין עשה דקודם הדיבור דוחה לל"ת שלאחר הדיבור עיי"ש, וכתבו האחרונים דש"ס דילן במסכת יבמות (דף ה) פליג על הירושלמי בזה, דהרי אמרינן התם דאין למילף עשה דוחה לל"ת שיש בו כרת ממילה ותמיד, דמה למילה ותמיד שכן ישנן לפני הדיבור עיי"ש, ומשמע דעשה דלפני הדיבור אלם טפי מלאחר הדיבור.

וכתב הגרי"ע זצ"ל בשורש המחלוקת דתליא בהא, דהנה יש לחקור בענין מצוות התורה אם ניתנו דייקא בפעם אחת בסיני, וכל מה שאנו מחויבים בקיום המצוות הוא רק מכח קבלת התורה בסיני, או דמתן תורה לא היה רק בפעם אחת בסיני, אלא כבר מזמן האבות התחילה נתינת התורה, שלאברהם נמסרה מצוות מילה וליעקב גיד הנשה ובמצרים מצוות הפסח וכדומה, ומאז כבר אנחנו מחויבים בהנך מצוות עוד מלפני מ"ת בסיני, וכמו כן נמשך נתינת התורה כל המ' שנה שהיו ישראל במדבר עד פטירת משה, והאריך הגרי"ע זצ"ל דבר זה תליא בפלוגתא דתנאי ואמוראי עיי"ש.

והא דאמרינן דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, איתא בזבחים (דף צ"ז). אמר רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש שנאמר ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי ניתי עשה (דאכילת מוח דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה) ולידחי הל"ת (דועצם לא תשברו בו), אלא ש"מ אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש.

והקשה בספר ברכת אברהם עמ"ס פסחים (דף פ"ה) דהאיך ילפינן משבירת עצם דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, דלמא הטעם דאין עשה דוחה ל"ת בשבירת עצם, משום דכתיב שני פעמים ועצם לא תשברו בו ואין עשה דוחה שני לאוין עכ"ק, וכן הקשה בספר לימודי ה' (לימוד ב') עיי"ש, ובספר עין פנים לתורה (אות כ"א) הקשה, דמנ"ל דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, לפי"מ דאיתא במסכת חולין (דף י"ז), א"ר שמעון ב"ל ג' פגימות הן, פגימות עצם דפסח, פגימות אוזן בכור, פגימות מום בקדשים וכו', וכולן פגימתן כדי פגימות מזבח, וכמה כדי שתחגור בו צפורן ע"כ, מבואר דשבירת עצם הוא בעשיית פגימה במשהו בעלמא, ולפי"ז בשבירת עצם איכא כמה לאוין, דכשישבור עצם עד חללו להוציא ממנו המוח שיש בעומק יעשה עיי"ז כמה פגימות וא"כ תהיה כמה לאוין, דאי"ל דאחרי פגימה ראשונה הנעשית בהעצם, נחשב העצם לשבור ופגימה שניה הנעשית בעומק העצם אחרי הראשונה איננו עוד איסור, דהא הרמב"ם בה' קרבן פסח (פ"י ה"ד) כתב, דהשובר אחר השובר בעצם אחד הרי זה לוקה עיי"ש, וא"כ איך מביא הגמ' ראייה דאמרינן אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, דילמא שאני התם דאיכא כמה לאוין, והרי אין עשה דוחה שני לאוין כמש"כ בספר הכריתות (שער ג' ס"קס"ד), וכתב דאה"נ דראיית הגמ' הוא רק אי ס"ל דעשה דוחה אף ב' לאוין, אבל אי ס"ל דאין עשה דוחה ב' לאוין ליכא שום ראייה, וי"ל דאמרינן עשה דוחה ל"ת אף במקדש ושאינה הכא בשבירת עצם דאיכא כמה לאוין עיי"ש.

ובספר שושנת העמקים מהפמ"ג (כלל ב') הקשה, דאמאי לא ילפינן דעשה דוחה שני לאוין מהא דאמרינן בנזיר (מ"ח): דילפינן מלאחיו, שאם היה כהן גדול והוא נזיר דמטמא למת מצוה, לאחיו אינו מיטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה (דסד"א היכא דלא היה ליה אלא נזיר או כהן ליטמא למת מצוה אבל היכא דהוה נזיר וכהן גדול דאית ביה תרי אימא לא קמ"ל) עיי"ש, וכמו כן נימא בכה"ת דעשה דוחה ב' לאוין, ואף לשיטת רש"י ברכות (ב) דטומאת מת מצוה הותרה, מ"מ גם בכה"ג מצינן למילף דין עשה דוחה ל"ת, לרבא דס"ל בזבחים (דף ל"ב): דאמרינן יותר הואיל ואידחי מהואיל ואישתרי עכ"ק.

ובספר מאה שערים (שער ג' ח"ג-ט) כתב, די"ל דלכן לא ילפינן מהתם, דמבואר ביבמות (דף ק"ג): דאיסור מטומאה לא ילפינן עיי"ש, ולכן אין ללמוד ממה דדחי טומאה בנזיר וכהן גדול דעשה דוחה אף שני לאוין, דהלא איסור מטומאה לא ילפינן, אך לפי"מ שכתב רש"י (סו) ד"ה איסורא, הטעם דלא ילפינן מטומאה, משום דטומאה הוה חידוש ומחידוש לא ילפינן, ולפי"מ דאיתא בחולין (דף ק"ג): דאיכא מאן דיליף לביטול איסורין במאה ואיכא מאן דיליף לביטול בס', ושניהם לא למדוה אלא

מזרוע בשלה, ובהמשך שם מביא הגמ' דר' יהודה יליף דמין במינו אינו בטל מדכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר וכו', ופריך הגמ', ומאי חזית דגמרינן מהאיך ליגמר מהאי (דנילף מזרוע בשלה דגם במב"מ מתבטל), ומשני חידוש הוא (דלכתחלה התיר לבטל האיסור) ומחידוש לא גמרינן, ופריך אי הכי למאה וס' נמי לא ליגמר, ומשני אטו אנן לקולא גמרינן לחומרא גמרינן דמדאורייתא ברובא בטיל (ופרש"י, אטו אנן הא דגמרינן מיניה מאה או ששים קולא הוא, דתימא חידוש הוא דחדיש רחמנא ואקיל גביה ולא גמרינן מיניה, הא חומרא הוא דלא תימא ליבטול ברובא, וחומרא שפיר גמרינן מיניה דכ"ש הוא, ומה איל נזיר דאקיל גביה לא אקיל אלא במאה או בששים כש"כ באיסורי אחרונא, דמדאורייתא כלומר אי לאו מהאי גמרינן ומשוין ביטול טעם כשאר בטולי דאורייתא, ברובא הוה לן לבטולי כדכתיב אחרי רבים להטות), הרי דהא דמחידוש לא גמרינן היינו דאם החידוש הוא לקולא לא גמרינן מיניה להקל דשאני הכא דחידוש הוא, אבל מ"מ שפיר גמרינן מינה חומרא, וכן לאידך גיסא דאם החידוש הוא חומרא אין ללמוד מינה להחמיר, דשאני הכא דחידוש הוא אבל קולא שפיר נוכל ללמוד מינה, ולפי"ז אי אמרינן דהא דטומאה הוה חידוש היינו לחומרא א"כ שפיר נוכל ללמוד מינה לקולא, ונילף מהא דמת מצוה דוחה לנזיר וכה"ג דעשה דוחה ב' לאוין.

והא דטומאה הוה חידוש י"ל דהוא משום דקיי"ל ספק טומאה ברה"י לחומרא וברה"ר לקולא, דלא מצינו בכה"ת שישתנה הדין בין רה"י לרה"ר, דממנ"פ אם בספק טומאה אזלינן לחומרא דטומאה הוא גם באופן של ספק א"כ גם ברה"ר היה ראוי לטמאות, ואם בספק טומאה אזלינן לקולא דלא מטמאין אלא בודאי טומאה א"כ גם ברה"י היה ראוי לטהר, ולכן הך דינא דטומאה חידוש הוא.

ולפי"ז י"ל דהא אם טומאה הוה חידוש לחומרא או לקולא, תליא בפלוגתא הראשונים אם ספד"א מה"ת לחומרא או לקולא, דאי ס"ל דכל ספיקא מה"ת לקולא א"כ ליכא חידוש בכך דספק טומאה ברה"ר טהור, שהרי כן הוא בכה"ת דספיקא לקולא, ורק החידוש הוא במה שספק טומאה ברה"י טמא, ומעתה בטומאה הו"ל החידוש לחומרא דמטמאין בספק ברה"י, אך אי ס"ל בכה"ת דספיקא לחומרא, א"כ ליכא חידוש במה דספק טומאה ברה"י טמא, והחידוש הוא במה שספק טומאה ברה"ר טהור, ולפי"ז הו"ל החידוש לקולא דבספק טומאה ברה"ר טהור.

ולפי"ז י"ל דזה אי עשה דוחה אף שני לאוין או לא, תליא בפלוגתא אי בספיקא דאורייתא אזלינן מה"ת לקולא או לחומרא, דאי ס"ל ספד"א מה"ת לקולא, והחידוש הוא דבספק טומאה ברה"י אזלינן לחומרא, א"כ הוה החידוש לחומרא ושפיר גמרינן מינה לקולא, ולפי"ז י"ל דילפינן מהא דאמרינן דנזיר וכהן מטמאין למת מצוה דבעלמא אמרינן דעשה דוחה ב' לאוין, אך אי ס"ל ספד"א מה"ת לחומרא, והחידוש הוא דברה"ר אמרינן דספק טומאה טהור, וא"כ החידוש הוא להקל, ולא גמרינן מינה מידי להקל, ומעתה אין לנו ללמוד מנזיר וכהן דעשה דוחה ב' לאוין, דטומאה הוה חידוש עכ"ד.

ואיתא במסכת יומא (דף ע"ד.) חצי שיעור, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא וכו' עיי"ש, וכתבו הפמ"ג בפתיחה לה' בשר בחלב, ובסי' ס"ה (מש"ז סק"ד), דפירושא דחזי לאיצטרופי היינו דחיישינן שמא יאכל עוד חצי שיעור בכדי אכילת פרס ויהא חייב עיי"ש, ועיין בשו"ת מהר"ש (ח"ב סי' י"ח אות ג') שכתב דכן נראה מדברי המאירי ביומא (סו) עיי"ש.

וכתב בספר תבואות השדה בסוגיא דחצי שיעור (אות י"ב), דלכאורה קשה אמאי לא ס"ל לר"ל הסברא דחזי לאיצטרופי, וכתב לתרץ, דר"ל ס"ל דהך חששא דחיישינן שמא יאכל עוד ח"ש לא עדיף עכ"פ מספיקא בעלמא, ואדרבה גרע, דבכל ספק איכא חששא דלמא עכשיו עובר על האיסור, משא"כ בח"ש לחוש על להבא דלמא יאכל עוד ח"ש ודאי לא הוי רק ספיקא בעלמא, וס"ל לר"ל כיון דאמרינן ספד"א מה"ת לקולא, ליכא למימר דהתורה אסרה חצי שיעור שמא יאכל עוד ח"ש, דלא עדיף מספיקא בעלמא דמה"ת לקולא, ולכן ס"ל לר"ל חצי שיעור מותר מה"ת עכ"ד עיי"ש, מבואר מזה דריו"ח ור"ל פליגי אי ספד"א מה"ת לקולא או לחומרא, דריו"ח דס"ל דח"ש אסור מה"ת משום דחיישינן שמא יאכל עוד ח"ש ס"ל דספד"א מה"ת לחומרא, ור"ל ס"ל דספד"א מה"ת לקולא, וכ"כ הפליתי בבית הספק (סי' ק"י) ד"ה ויש דמות ראייה, דזה אי ח"ש אסור מה"ת או מותר מה"ת, תליא בפלוגתא אי אמרינן ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא עיי"ש, וכ"כ בספר חוט המשולש פרשת במדבר (שער המים) סוד"ה אכן עיי"ש.

ומעתה מיושב קושית הפ"ד, דר' יוחנן לשיטתו דס"ל ספד"א לחומרא, ולפי"ז לא ילפינן מנזיר וכהן דעשה דוחה שני לאוין, ומעתה דריו"ח ס"ל דעשה אינו דוחה שני לאוין, י"ל דלכן לא אמרינן עשה דוחה ל"ת גבי שבירת עצם משום דאיכא שני לאוין, ומעתה י"ל עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולפי"ז י"ל דמה דהותר להם לאכול מליקה משום דעשה דאכילת קדשים דוחה לל"ת דמליקה ולא משום דאישתרי לגבייהו, ולכן אמר פרשה זו אליהו עתיד לדורשה ודו"ק.

ד) עוי"ל, דאיתא במס' ביצה (כ"ז.) בהמה שמתה לא יזינה ממקומה, ומעשה ושאלו את ר' טרפון עליה, ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל ואמרו לו לא יזיז ממקומם, וכתב רש"י ז"ל (ד"ה חלה) וז"ל, אינה ראויה לכהן היום, דהא באכילה אסורה לעולם, ובהסקה או לתתו לכלבו ביו"ט אסור, דאין מבערין קדשים טמאים מן העולם ביו"ט ואפילו על ידי אכילת בהמה, דקיי"ל שאין שורפין קדשים ביו"ט, ולא תימא דוקא שריפה משום דהבערה שלא לצורך היא, דהא אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט הבערה לצורך היא, דהדלקת נר ביו"ט צורך אכילה היא ומותרת, אפילו הכי בשמן שריפה לא והוא שמן תרומה שנטמאת, דגזרת הכתוב הוא שאין קדשים טמאים מתבערים ביו"ט דרחמנא אחשבה להבערתן דכתיב באש תשרף הלכך הלאכה הוא עכ"ל.

ובפני יהושע פסחים (ה.) הקשה על סברת רש"י הנ"ל דרחמנא אחשביה לנתניה לפני כלבו כהבערה, ממה דאיתא בפסחים (ה.) דר"ע יליף דבהכרח דמה שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם לא קאי על יו"ט כיון דמצינו להבערה שהוא אב מלאכה ונאסר לעשותה ביו"ט, וקאמר עלה רבא שמה מינה תלת שמע מינה אין ביעור חמץ אלא שריפה וכו' ושמע מינה לא אמרינן מתוך שהתורה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ופירש"י מדלא נפק"ל דהאי יום הראשון ערב יו"ט היא אלא משום דאסור להבעיר ביו"ט שמע מינה דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה דאי ס"ל השבתתו בכל דבר לוקמיה ביו"ט ויבעירונו בדבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים וכדומה עיי"ש, והשתא לדברי רש"י דאסור להשליך קדשים טמאים ביו"ט לפני כלבו כיון דרחמנא אחשביה להבערה בכל מה שמבערו מן העולם, א"כ מנ"ל דר"ע ס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה, דילמא לעולם אימא לך דס"ל השבתתו בכל דבר ואפי"ה גם להשליך לכלבים אסור דהתורה אחשביה כהבערה עכ"ק.

ולכאורה יש ליישב, דהנה באור חדש פסחים (סו) כתב לבאר מש"כ רש"י במסכת ביצה שנקט בלשונו דגזרת הכתוב הוא שאין קדשים טמאים מתבערים ביו"ט דרחמנא אחשבה להבערתן עכ"ל, וצריך לבאר כוונתו במש"כ גזרת הכתוב הוא, ויש לפרש עפי"מ שהקשה הרא"ש דהרי אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ולדעת רש"י שרי אפילו שלא לצורך כלל, א"כ אמאי נאסר לבער קדשים טמאים ביו"ט, ותירץ המגיני שלמה, דעכצ"ל דס"ל לרש"י דהתורה אחשבה להבערת קדשים דאסור ביו"ט אעפ"י שאינו מלאכה, והיינו דאין איסור שריפת קדשים מכח מלאכת הבערה, שהרי הבערה הותרה אפילו שלא לצורך כלל, ומפני מה לא יוכל לשרוף קדשים, וע"כ דהתורה הקפידה שלא יתבערו קדשים מן העולם ביו"ט, עיי"ש באו"ח מש"כ עפי"ז ליישב קושית הפנ"י עיי"ש.

ולפי"ז י"ל, דמכח קושית הרא"ש אמאי אסרה תורה הבערה עבור שריפת קדשים נימא מתוך, מכך הוכיח רש"י דעכצ"ל דזה גופא גזרת הכתוב דכל פעולה שעושה לצורך מצוה אחשביה רחמנא דהוי כמלאכה גמורה, ומכאן הוא המקור לסברת אחשביה שכתב רש"י, ונמצא דכל דין אחשביה מוכרח מחמת דאמרינן מתוך וקשה קושית הרא"ש וכאמור, משא"כ אי לא ס"ל מתוך אין כלל הכרח לסברת אחשביה, ומעתה מיושב קושית הפנ"י, דמה דרש"י נקט במסכת ביצה הך סברא דאחשביה כיון דאזיל אליבא דמ"ד דס"ל מתוך, אבל במסכת פסחים דאירינן אליבא דר"ע דלא ס"ל מתוך וכדמסיק רבא התם שמע מינה מדר"ע לא אמרינן מתוך וכו', וממילא אין כלל הכרח לומר סברת אחשביה, א"כ שפיר מוכח ממה שאי אפשר לבער חמץ ביו"ט דביעור חמץ הוא בשריפה, דאי ס"ל השבתתו בכל דבר היה רשאי לבערו מן העולם על ידי להאכילו לכלבים, דבכה"ג לא חשיב לר"ע כמלאכה דהא לית ליה סברת אחשביה.

מבואר מזה, דכל האי סברא דנקט רש"י דאמרינן אחשביה, תליא בפלוגתא אי ס"ל מתוך, דרק למ"ד דס"ל מתוך וא"כ עפ"י הדין כל הבערה מותרת וקשה א"כ מפני מה אסרה תורה שריפת קדשים וע"כ דכן הוא גזרת הכתוב דרחמנא אחשביה להבערתו וכסברת רש"י, משא"כ אי לא אמרינן מתוך אין הכרח לסברא זו דנימא דמצוה מחשיבו כמלאכה.

ואיתא במסכת זבחים (דף ט"ז), אמר רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש שנאמר ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי נתי עשה (דאכילת מוח דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה) ולידחי הל"ת (ודעצם לא תשברו בו), אלא ש"מ אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש.

ובשו"ת שואל ומשיב מהדו"ג (ת"א ס"י שס"ה) כתב ליישב וז"ל, ולפענ"ד נראה דבר חדש, דהנה בשבירת עצמות ליכא משום מלאכה ובתלוש ליכא משום שבירה ויכול לשבור עצמות בשבת וביו"ט, אמנם בהא דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו לכאורה היה נראה לי דכאן כיון דהתורה אסרתו אותה השבירה ממילא נחשב למלאכה האסורה, וחילא דילי ממש"כ רש"י בביצה (דף כ"ז) דכל דהתורה אחשבה למלאכה דכתיב באש תשרף שוב אף כל דבר שעושה בו לזרוק לכלבים וכדומה נחשב למלאכה, וא"כ כאן ג"כ כיון דהתורה אסרה השבירה שוב נחשב למלאכה ושוב הו"ל ככל מלאכות האסורות ביו"ט כנלפענ"ד דבר חדש, ולפי"ז שוב יקשה מה מקשה וליתי עשה ולידחי ל"ת דהא יש שתי ל"ת עיי"ש.

והבאנו מש"כ בשו"ת בית יצחק ליישב קושית הדורש לציון, דנימא דהתירא דמליקה הוא משום דאמרינן עשה דוחה ל"ת, דז"א, דכיון דהוי במקדש ואמרינן אין עשה דוחה ל"ת במקדש, ועכצ"ל דמאי דאישתרי לכהנים לאכול ממליקה, היינו טעמא משום דאישתרי להו איסור נבילה, ולכן סד"א דגם איסור נבילה וטריפה אישתרי לגבייהו, ולכן איצטריך קרא לאסור לכהנים נבילה וטריפה.

ובזה א"ש, דר' יוחנן לשיטתו דאית ליה מתוך כמש"כ בספר מלא הרועים ערך מתוך (אות ה), וא"כ עפ"י הדין כל הבערה מותרת וקשה א"כ מפני מה אסרה תורה שריפת קדשים וע"כ דכן הוא גזרת הכתוב דרחמנא אחשביה להבערתו וכסברת רש"י, ומעתה י"ל דלכן לא אמרינן גבי שבירת עצם עשה דוחה ל"ת, דהוה שני לאוין, ומעתה י"ל עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולפי"ז י"ל דמה דהותר להם לאכול מליקה משום דעשה דאכילת קדשים דוחה ל"ת דמליקה ולא משום דאישתרי לגבייהו, ולכן אמר פרשה זו אליהו עתיד לדורשה ודו"ק.

(ה) עוי"ל, עפ"י מש"כ לי ידידי הרה"ג ר' יוסף מאיער שליט"א ליישב קושית הדורש לציון הנ"ל, לפי מש"כ בס' באר שלמה תניא

(דף תי"ח) בטעמא דאמרינן עשה דוחה ל"ת, עפ"י מש"כ הבכור שור עמ"ס חולין (דף קמ"א), דלכן אמרינן דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, משום דאם מבטל המ"ע ליכא עונש בהאי עלמא ע"כ גם שכר ליכא בהאי עלמא אם מקיים העשה, וכתב דבל"ת דאיכא עונש אם עובר על הל"ת, שוב איכא ג"כ שכר אם מקיימו עיי"ש, וכיון דעל העשה ליכא שכר, והעיקר לעבוד את הקב"ה הוא שלא על מנת לקבל פרס, א"כ העשה אשר ע"ז אינו מקבל שכר עדיף ודוחה ל"ת עיי"ש, ומעתה י"ל דכ"ז נאמר רק במצות ל"ת דאיכא עונש בהאי עלמא כשעובר עליה, משא"כ על לאו הנל"ע דאין לוקין עליו ואין עונשין עליו בהאי עלמא וליכא שכר כשמונע א"ע מלעבור עליו, שוב י"ל דבכה"ג לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, ומבואר ביומא (דף ל"ד) דנבילה הו"ל לאו הנל"ע דלגר אשר בשערין תתנה ואין לוקין עליו עיי"ש, א"כ לא שייך לומר כאן עשה דוחה ל"ת עכ"ד.

אך יש להעיר דהא כאן מיירי בכהנים, ונודע שיטת רש"י במסכת תמורה (דף ד'), דבכהנים כיון דרבי בהו רחמנא מצות יתירות אמרינן דלוקין אף על להנל"ע עיי"ש, וכיון דלוקין על לאו דנבילה, א"כ איכא שכר כשמונע ממנו, ועל העשה ליכא שכר, ושוב שפיר י"ל עשה דוחה ל"ת.

ומו"ר בספרו בנין צבי על הסוגיא דשחיטה כשרה בור (אות פ"ח) הביא ראיה לשיטת רש"י דכהנים לקי אף על להנל"ע, לפי מש"כ התוס' במסכת פסחים (דף ט"ז), דהשוחט את הפסח על החמץ כשר משום דלא שנה עליו הכתוב לעכב, והק' במהרש"א דהא איכא תרי קראי לא תשחט על חמץ (בפ' משפטים) ולא תזבח על חמץ (בפ' תשא), ותירץ דזה אתיא לעבור עליו בב' לאוין, והקשו המפ', לפי"ד התוס' במסכת ב"מ (דף ס"א), דבלאו דאין לוקין עליו לא מוקמינן אלאוי יתירה, ולפי שיטת התוס' במסכת פסחים (דף כ"ט): דב"י הוה להנל"ע, וכתב באו"ח (בה"ט ס"ג) דגם הלאו דלא תשחט הוה להנל"ע, ולפי"ז דאין לוקין אלאו דלא תשחט על חמץ, א"כ איך שייך לומר דמוקמינן בלאוי יתירה, אמנם לשיטת רש"י הנ"ל דכהנים לוקין על להנל"ע, א"כ שפיר יש נפמ"נ היכא דהשוחט היה כהן דלוקה גם על להנל"ע, ושפיר מוקמינן לעבור עליו בב' לאוין דנפמ"נ דיהא מלקות לכהן, וא"כ מוכח מכאן דכהנים לוקין על להנל"ע עכ"ד.

ומעתה יבואר, דאיתא בירושלמי פסחים (פ"ה ה"ד) פסח שנשחט על החמץ כשר וילפינן לה מקראי עיי"ש, וא"כ ר' יוחנן דאיהו מרא דירושלמי, ע"כ ס"ל דלא שנה עליו הכתוב לעכב בפסח שנשחט על החמץ, אלא מוקמינן לה בלאווי יתירה, ומזה מוכח דס"ל דכהנים לוקין על לאו הניתק לעשה, דאל"ה לא היינו מוקמינן בלאווי יתירה, ומעתה דס"ל דכהנים לוקין על לאו הנל"ע, ולפי"ז לוקין גם על לאו דנבילה, ושפיר י"ל דלכן אישתרי להו מליקה משום דאמרינן עשה דוחה ל"ת, ולא משום דאישתרי להו מליקה, ולכן אמר פרשה זו אליהו עתיד לדורשה ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com